UA Repository

De overheidsaansprakelijkheid van het Koninkrijk der Nederlanden

Item Type	H2 Book chapter
Authors	Huiskes, Brechtje
Citation	Huiskes, B. (2024). De overheidsaansprakelijkheid van het Koninkrijk der Nederlanden. In Luk, N.C., Bonnevalle-Kok, R., Deogratias, B. & Huiskes, B. (eds.). (2024). Fruta di nos Hofi. Feestbundel ter gelegenheid van 35 jaar Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Aruba. Uitgeverij Paris. 9789462513679, 111-123.
Publisher	Uitgeverij Paris
Download date	2025-12-06 03:53:39
Link to Item	https://hdl.handle.net/20.500.14473/1325

De overheidsaansprakelijkheid van het Koninkrijk der Nederlanden

Brechtje Huiskes

1. Inleiding

'Het mag niet uitmaken of je op Bonaire, op Ameland of in Valkenburg woont. Het is de plicht van de Nederlandse overheid om ons allemaal te beschermen tegen de gevolgen van de klimaatcrisis. Bonaire wordt hard geraakt door de stijgende zeespiegel, de hitte en het verdwijnen van het koraal', zei Andy Palmen, de directeur van Greenpeace Nederland op een persconferentie.[1] Deze persconferentie stond in het teken van de dagvaarding die acht inwoners van Bonaire samen met Greenpeace Nederland tegen de Nederlandse staat hebben ingediend op 11 januari 2024. In de dagvaarding wordt betoogd dat de mensenrechten geschonden worden door de Nederlandse staat omdat deze veel te weinig doet om de inwoners van de BES-eilanden te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering.

Ook Aruba, Curaçao en Sint Maarten hebben te maken met deze klimaatproblematiek. Zo voorspelt het KNMI dat de klimaatverandering in het gehele Caribische gedeelte van het Koninkrijk der Nederlanden tot nog meer droogte, hardere wind en klimmende temperaturen zal blijven leiden.[2] Toch ligt het niet voor de hand dat de inwoners van Aruba een vergelijkbare zaak tegen de Nederlandse staat aanspannen. Het mag dan niet uitmaken 'of je op Bonaire, op Ameland of in Valkenburg woont', als je in Aruba woont maakt dit wel degelijk uit voor de mogelijkheid om de Nederlandse staat aan te spreken op een schending van de mensenrechten. Aruba is – in tegenstelling tot Bonaire – geen onderdeel van de Nederlandse staat, maar maakt wel onderdeel uit van het Koninkrijk der Nederlanden.
In deze bijdrage zal niet nader worden ingegaan op overheidsaansprakelijkheid voor klimaatverandering (hoewel dit op zichzelf een interessant thema is) maar zal worden uitgediept waarom inwoners van Aruba het Koninkrijk der Nederlanden niet in rechte kunnen aanspreken voor mensenrechtenschendingen zoals inwoners van Bonaire dat wel kunnen doen ten opzichte van de Nederlandse staat.

---

1. 'Inwoners Bonaire en Greenpeace starten rechtszaak tegen de Nederlandse staat voor klimaatrechtvaardigheid', goededoelen.nl, 12 januari 2024.
2. 'Klimaatverandering: "Nog warmer en nog minder regen"', caribischnetwerk.ntr.nl, 9 oktober 2023.

2. De inrichting van het Koninkrijk

Het Koninkrijk omvat meer dan alleen de Nederlandse staat. Nederland kan ook wel worden aangeduid als het Europese of het in Europa gelegen deel van Koninkrijk. Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (hierna: Statuut) – de constitutionele basisregeling voor het Koninkrijk[3] – geeft aan dat het Koninkrijk de landen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten omvat.[4] Bonaire, Sint Eustatius en Saba hebben er voor gekozen om geen onafhankelijke landen binnen het Koninkrijk te worden, maar hebben geopteerd voor de status openbaar lichaam.[5] Zij vormen gezamenlijk Caribisch Nederland en worden ook wel aangemerkt als bijzondere gemeentes van de Nederlandse staat.[6]

In de preambule van het Statuut wordt geconstateerd dat de onafhankelijke landen hebben verklaard 'in het Koninkrijk der Nederlanden een nieuwe rechtsorde te aanvaarden'.[7] Deze rechtsorde neemt de vorm aan van een samenwerkingsverband met een verdeling van taken: ten eerste behartigen de landen de eigen belangen zelfstandig, daarnaast verzorgen de landen 'op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen' en verlenen zij elkaar wederkerig bijstand.[8] Hoe dit bijzondere staatsrechtelijke verband precies gekarakteriseerd moet worden is niet in één oogopslag te zien.[9] Echter is wel duidelijk dat deze landen inniger met elkaar zijn verbonden dan een volkenrechtelijk samenwerkingsverband van afzonderlijke staten.[10]

Het Statuut geeft niet aan welke de zogenaamde 'eigen belangen' zijn die de landen zelfstandig behartigen.[11] Gezien de opzet van het Statuut als een rechtsorde die 'van onder op' door de constituerende landen gezamenlijk wordt samengesteld, moeten de belangen die niet specifiek door de landen zijn aangemerkt als gemeenschappelijke Koninkrijksbelangen, worden beschouwd als 'eigen belangen', welke worden behartigd middels autonome bevoegdheden.[12] Het Statuut herhaalt dat de landen zelfstandig hun 'eigen aangelegenheden' behartigen[13] en vult aan dat de belangen van het Koninkrijk mede een voorwerp van zorg zijn voor de landen.[14]

---

3. C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 21.
4. Art. 1 Statuut. Dit artikel is in deze vorm opgenomen bij de wijziging van het Statuut van 2010. Op verzoek van Aruba zijn de landen vermeld in volgorde van het verkrijgen van landsstatus: Nederland (1813), Aruba (1986), Curaçao (2010) en Sint Maarten (2010). Zie C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 21.
5. Een openbaar lichaam in de zin van art. 134 lid 1 Nederlandse Grondwet. Ingevolge art. 2 lid 1, 3 lid 1 en 4 lid 1 Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn deze elk op zich ingesteld als een openbaar lichaam.
6. Zie bijvoorbeeld: 'Waaruit bestaat het Koninkrijk der Nederlanden?', rijksoverheid.nl.
7. Preambule van het Statuut, par. 1.
8. Ibid.
9. C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 23.
10. Ibid.
11. C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 24.
12. Zie o.a. H.G. Hoogers e.a. (red.), *Schurende rechtsordes: over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandsgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*, Groningen: centrum voor recht, bestuur en samenleving, faculteit rechtsgeleerdheid, rijksuniversiteit Groningen, 31 maart 2008, p. 120 en G. Hoogers & F. de Vries, *Hoofdlijnen Arubaans staatsrecht*, Zutphen: Amsterdam University Press 2002, p. 37.
13. Art. 41 lid 1 Statuut.
14. Art. 41 lid 2 Statuut.

Koninkrijksbelangen liggen dus – mede – op het bordje van de landen, afzonderlijk en gezamenlijk.

In het Statuut worden enkele Koninkrijksbelangen vertaald naar koninkrijksaangelegenheden. Deze koninkrijksaangelegenheden kunnen worden verdeeld over twee categorieën: de eerste categorie bestaat uit 'primaire koninkrijksaangelegenheden'; voor deze aangelegenheden is in het Statuut het primaat voor behandeling bij het Koninkrijk gelegd. De primaire koninkrijksaangelegenheden worden limitatief in het Statuut opgesomd.[15] Artikel 3 Statuut benoemt acht koninkrijksaangelegenheden onder de aantekening dat deze elders in het Statuut kunnen worden aangevuld.[16]

De tweede categorie bestaat uit koninkrijksaangelegenheden op sluimerstand.[17] In deze aangelegenheden zijn de individuele landen eerst aan zet, maar kan het Koninkrijk instappen als de landen de aangelegenheid niet of onvoldoende oppakken. Zo is geregeld dat de landen zelfstandig zorg dragen 'voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van het bestuur'[18], maar dat het waarborgen van deze rechten, vrijheden, rechtszekerheid en deugdelijkheid van bestuur een aangelegenheid van het Koninkrijk is.[19] Wat dit (onder meer) concreet kan inhouden wordt uitgewerkt in artikel 44 en artikelen 50 tot en met 52 Statuut.

Op grond van artikel 44 lid 1 Statuut is de wijziging van de Staatsregeling, waar het betreft de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, of enkele kernelementen van de democratische rechtstaat, enkel mogelijk met instemming van de Koninkrijksregering.[20] Uit artikel 50 Statuut volgt dat wetgevende en bestuurlijke maatregelen van de Caribische landen van het Koninkrijk kunnen worden geschorst of vernietigd door de Koning als hoofd van het Koninkrijk wanneer deze in strijd zijn met de belangen, waarvan de verzorging of waarborging een koninkrijksaange-

15. Vgl. C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 24.
16. De koninkrijksaangelegenheden opgesomd in art. 3 lid 1 Statuut voor het Koninkrijk betreffen: a. de handhaving van de onafhankelijkheid en de verdediging van het Koninkrijk; b. de buitenlandse betrekkingen; c. het Nederlanderschap; d. de regeling van de ridderorden, alsmede van de vlag en het wapen van het Koninkrijk; e. de regeling van de nationaliteit van schepen en het stellen van eisen met betrekking tot de veiligheid en de navigatie van zeeschepen, die de vlag van het Koninkrijk voeren, met uitzondering van zeilschepen; f. het toezicht op de algemene regelen betreffende de toelating en uitzetting van Nederlanders; g. het stellen van algemene voorwaarden voor toelating en uitzetting van vreemdelingen; en h. de uitlevering. Het tweede lid van art. 3 voegt toe dat andere onderwerpen in gemeen overleg tot aangelegenheden van het Koninkrijk kunnen worden verklaard.
17. Met sluimerstand wordt gedoeld op een toestand van (doorgaans) een elektrisch apparaat dat net niet helemaal uitgeschakeld is en in staat is zichzelf in te schakelen.
18. Art. 43 lid 1 Statuut.
19. Art. 43 lid 2 Statuut.
20. Art. 44 lid 1 Statuut.

legenheid is.[21] Er kan dus van Koninkrijkswege worden ingegrepen indien Aruba wetgevende of bestuurshandelingen verricht die niet stroken met de actieve of passieve koninkrijksaangelegenheden. Ook kan er van Koninkrijkswege worden ingegrepen wanneer een orgaan in Aruba 'stilzit' op een lands- of koninkrijksaangelegenheid.[22] Ten slotte bepaalt artikel 52 Statuut dat voor landsaangelegenheden per landsverordening bevoegdheden aan een Koninkrijksorgaan – te weten de Koning als hoofd van het Koninkrijk (hiermee wordt gedoeld op de Koninkrijksregering) of aan de Gouverneur als Koninkrijksorgaan[23] – kunnen worden toegekend.[24]

Ten slotte dient inzichtelijk te worden gemaakt door wie de bevoegdheden die samenhangen met de Koninkrijksbevoegdheden worden uitgeoefend. In het Statuut is er niet voor gekozen om speciale Koninkrijksorganen in te richten. In plaats daarvan is er sprake van een verregaande samenval tussen de Nederlandse staatsorganen en de Koninkrijksorganen.[25] Zowel de Koninkrijksorganen als de uitoefening van de bestuurlijke en de wetgevende macht in Koninkrijksaangelegenheden worden geregeld in de Nederlandse Grondwet met enkele aanvullingen in het Statuut om deze staatsorganen een koninkrijkskarakter te geven.[26] Zo bestaat de Koninkrijksministerraad uit de Nederlandse ministerraad en drie door de regering van de andere landen benoemde Gevolmachtigde Ministers.[27] De Raad van State van het Koninkrijk, die adviseert over Koninkrijkswetgeving, bestaat uit de Nederlandse Raad van State waaraan de landen, indien gewenst (dus niet verplicht), elk een lid door de Koning kunnen laten toevoegen.[28] De Koninkrijkswetgever is samengesteld door de Koning, de Koninkrijksministerraad (gezamenlijk de Koninkrijksregering) en de Nederlandse Staten-Generaal.[29] De volksvertegenwoordigingen van de andere landen van het Koninkrijk mogen enkel een rol spelen in de voorbereiding van

21. In art. 50 lid 2 Statuut wordt bepaald dat voor Nederland dit onderwerp voor zover nodig in de Grondwet dient te worden geregeld. Deze afwijkende behandeling hangt samen met het feit dat het orgaan dat het oordeel moet geven over de vraag of een Nederlands algemeen verbindend voorschrift in strijd komt met een rijksnorm – te weten de Koninkrijkregering – in hoge mate identiek is aan het orgaan dat deze regeling in eerste instantie (mede) heeft vastgesteld – te weten de Nederlandse regering. Een dergelijke regeling als bedoeld in dit lid is tot op heden nimmer tot stand gebracht. Zie H.G. Hoogers, commentaar op art. 50 Statuut voor het Koninkrijk, in: *T&C Grondwet en Statuut*, Deventer: Wolters Kluwer (online), par. 3.
22. Art. 51 lid 1 Statuut bepaalt dat 'wanneer een orgaan in Aruba, Curaçao of Sint Maarten niet of niet voldoende voorziet in hetgeen het ingevolge het Statuut, een internationale regeling, een rijkswet of een algemene maatregel van rijksbestuur moet verrichten, kan, onder aanwijzing van de rechtsgronden en de beweegredenen, waarop hij berust, een algemene maatregel van rijksbestuur bepalen op welke wijze hierin wordt voorzien'.
23. Het toebedelen van bevoegdheden aan de Gouverneur als Landsorgaan is een interne aangelegenheid die te allen tijde mogelijk is.
24. Door de delegatie van bestuurs- en toezichtbevoegdheden van het land aan het Koninkrijk is er sprake van opwaartse delegatie waarvoor het hiërarchisch hogere Koninkrijksorgaan toestemming moet geven. Zie H.G. Hoogers, commentaar op art. 52 Statuut voor het Koninkrijk, in: *T&C Grondwet en Statuut*, Deventer: Wolters Kluwer (online), par. 1.
25. Zie H.G. Hoogers e.a. (red.), *Schurende rechtsordes: over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandsgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*, Groningen: centrum voor recht, bestuur en samenleving, faculteit rechtsgeleerdheid, rijksuniversiteit Groningen, 31 maart 2008, p. 120.
26. Zie art. 5 lid 1 Statuut.
27. Art. 7 Statuut.
28. Art. 13 lid 1 en 2 Statuut.
29. Zie art. 15 Statuut. Zie ook, H.G. Hoogers e.a. (red.), *Schurende rechtsordes: over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandsgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*, Groningen: centrum voor recht, bestuur en samenleving, faculteit rechtsgeleerdheid, rijksuniversiteit Groningen, 31 maart 2008, p. 122.

de behandeling van een ontwerp-rijkswet en mogen niet meestemmen.[30] Samenvattend kan worden volstaan met Hoogers: 'De statutaire rechtsorde leunt kortom zeer sterk op die van het land Nederland en in de rechtsorde van het Koninkrijk heeft Nederland bovendien een sterk overheersende rol.'[31]

Er is dus voor gekozen om het Koninkrijk in te richten als een staatsrechtelijk samenwerkingsverband tussen onafhankelijke landen.[32] Daarbij is een onderscheid aangelegd tussen lands- en koninkrijksaangelegenheden. De landsaangelegenheden worden primair zelfstandig behartigd door de landen, de 'primaire koninkrijksaangelegenheden' worden behartigd door het Koninkrijk. Daarnaast vervult het Koninkrijk een waarborgfunctie. Ter invulling van deze waarborgfunctie kan het Koninkrijk zowel op landsaangelegenheden als op 'koninkrijksaangelegenheden op sluimerstand' acteren, wanneer de actie of inactie van een van de landen indruist tegen een of meer van de Koninkrijksbelangen. Ingevolge artikel 43 Statuut is het verwezenlijken van de mensenrechten uitdrukkelijk een 'koninkrijksaangelegenheid op sluimerstand'.

3. Waarborgfunctie Koninkrijk activeren

Op welk moment wordt de waarborgfunctie van het Koninkrijk dan geactiveerd, waardoor het verwezenlijken van mensenrechten niet langer alleen een landsaangelegenheid is maar het Koninkrijk tevens stappen moet zetten?

Bij de totstandkoming van het Statuut werd in de memorie van toelichting de volgende interpretatie van de waarborgfunctie opgenomen: 'Uiteraard moet bij de beoordeling van de deugdelijkheid van het bestuur[33] volledig rekening worden gehouden met de middelen, waarover het land beschikt. Het spreekt voorts vanzelf, dat niet het tekortschieten van enig landsorgaan alleen zulk een maatregel kan medebrengen. Slechts wanneer in het land zelf geen redres van een ontoelaatbare toestand mogelijk zou blijken, kan het nemen van een maatregel in overweging komen. Een uitputtende opsomming van de maatregelen, die in aanmerking kunnen komen, is niet te geven. De wijze, waarop moet worden gereageerd, hangt af van de omstandigheden. Slechts kan als algemeen beginsel worden gesteld, dat ingrijpen niet verder mag gaan dan de omstandigheden strikt noodzakelijk maken. Voorts dient het ingrijpen steeds gericht te zijn op zo spoedig mogelijk herstel van de normale toestand.'[34]

---

30. Zie art. 16 en 17 Statuut. Ook de Gevolmachtigde Minister heeft een alternatieve positie in deze procedure en is niet gebonden om een voorstel tot rijkswet te verdedigen. Zie verder H.G. Hoogers e.a. (red.), *Schurende rechtsordes: over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandsgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*, Groningen: centrum voor recht, bestuur en samenleving, faculteit rechtsgeleerdheid, rijksuniversiteit Groningen, 31 maart 2008, p. 122.
31. Ibid.
32. Vgl. C. Borman, *Het Statuut voor het Koninkrijk*, Deventer: Kluwer 2012, p. 25.
33. Naar de mening van deze auteur geldt hetzelfde voor de beoordeling van de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, welke is opgenomen in hetzelfde artikellid en op dezelfde voet onder de waarborgfunctie valt.
34. *Kamerstukken II* 1953/1954, 3517, nr. 3, p. 15 (Toelichting op het Statuut).

Volgens de Raad van State anno 2011 geeft deze passage de heersende opvatting over de waarborgfunctie nog steeds adequaat weer.[35] De Raad van State beschouwt het activeren van de waarborgfunctie door daadwerkelijk optreden van het Koninkrijk als een vangnet en een ultimum remedium, wanneer een land binnen het Koninkrijk ernstig en langdurig tekortschiet in zijn verantwoordelijkheid onder artikel 43 lid 1 Statuut, zonder uitzicht op verbetering.[36] De Raad van State vult aan dat het optreden van het Koninkrijk vervolgens tijdelijk en gericht op een zo spoedig mogelijk herstel van het betreffende land in al zijn bevoegdheden, dient te zijn.[37] In het verslag van de Raad van State wordt niet ingegaan op de mogelijkheid dat het Koninkrijk zelf tekortschiet. De Raad van State geeft aan dat de delicate balans tussen de autonomie van de landen en de verantwoordelijkheid van het Koninkrijk ertoe heeft geleid dat het Koninkrijk nog nooit heeft opgetreden ter activering van de waarborgfunctie.[38] Bij het in kaart brengen van dit spanningsveld is niet uitdrukkelijk ingegaan op de positie van de Koninkrijksburger noch op de mogelijkheid dat deze via de rechter aanspraak wenst te maken op de verwezenlijking van de waarden die het Statuut beoogt te beschermen.

In het kader van het dossier Rijkswet Koninkrijksgeschillen is recentelijk wel gekeken naar de bestaande mogelijkheden 'die de Caribische landen, gezamenlijk of afzonderlijk, hebben om een (voorgenomen) besluit van de Koninkrijksregering dat is genomen op basis van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden in rechte te bestrijden'.[39]

4. Aanspreken van het Koninkrijk via de rechter

Nu komt de vraag op of het Koninkrijk in rechte kan worden aangesproken indien het tekortschiet in het waarborgen van de verwezenlijking van mensenrechten in Aruba. Er zouden vier verschillende rechtsingangen bestudeerd moeten worden: de weg van specifieke rijkswetgeving, de strafrechtelijke weg, de bestuursrechtelijke weg, en de civielrechtelijke weg.

a. Specifieke rijksregeling voor aansprakelijkheid van het Koninkrijk

Er is momenteel geen specifieke regeling in het Statuut noch in andere rijkswetgeving opgenomen die een rechtsingang biedt om het Koninkrijk of een van haar organen in rechte aan te spreken op (in)actie in het kader van de waarborgfunctie.

35. *Kamerstukken II* 2010/2011, 32500-IV, nr. 50, p. 8 (Advies Raad van State ten behoeve van een te ontwikkelen visie op het Koninkrijk, d.d. 5 september 2011).
36. Ibid.
37. Ibid.
38. Idem, p. 10.
39. *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R2114) (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022). De beperking tot de Caribische landen als rechtzoekende partijen was ingegeven door de vraagstelling van de commissie in haar brief van 12 oktober 2021 (idem, p. 2) en is vervolgens expliciet als afbakening op het onderzoek aangebracht (idem, p. 4). Ten slotte is het onderzoek niet uitdrukkelijk toegespitst op handelen van de Koninkrijksorganen ter invulling van de waarborgfunctie.

b. Strafrechtelijke aansprakelijkheid van het Koninkrijk

Alvorens in te gaan op de mogelijke strafrechtelijke aansprakelijkheid van het Koninkrijk is het logisch om eerst de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de staat te verkennen. De mogelijkheid om de staat in een strafrechtelijke procedure aan te spreken is geen duidelijk gegeven. In het arrest van de Hoge Raad betreffende milieuvervuiling op de vliegbasis Volkel is bepaald dat de Nederlandse staat als zodanig zelf niet strafrechtelijk aansprakelijk kon worden gesteld voor zijn handelingen.[40] De strafrechtelijke immuniteit van de (Nederlandse) staat leek volgens dit arrest onbeperkt.[41] In het Pikmeer II-arrest bepaalde de Hooge Raad dat 'vooropstaat dat de overheid, zowel de staat als decentrale overheden, zoals provincies, gemeenten en waterschappen, zich als iedere burger dient te houden aan de wet'.[42] In zijn algemeenheid mag aangenomen worden dat ook het Koninkrijk en de Koninkrijksorganen zich dienen te houden aan het bestaande wettelijke kader.

Vervolgens overwoog de Hoge Raad als volgt: 'Enerzijds dient de immuniteit van een openbaar lichaam als bedoeld in hoofdstuk 7 Gw [*aanvulling auteur: te weten, provincies, gemeenten en overige openbare lichamen in de zin van art. 134 Grondwet*] en andere slechts dan te worden aangenomen als de desbetreffende gedragingen naar haar aard en gelet op het wettelijk systeem rechtens niet anders dan door bestuursfunctionarissen kunnen worden verricht in het kader van de uitvoering van de aan het openbaar lichaam opgedragen bestuurstaak, zodat uitgesloten is dat derden in zoverre op gelijke voet als het openbaar lichaam aan het maatschappelijk verkeer deelnemen. In andere gevallen is er wegens de hier te betrachten gelijkheid geen aanleiding immuniteit aan het openbaar lichaam te verlenen (…).'[43] Als we dit naar een iets hoger abstractieniveau tillen, dan kan uit dit arrest worden afgeleid dat publiekrechtelijke rechtspersonen, waaronder de staat, alleen strafrechtelijke immuniteit genieten op het moment dat het relevante overheidshandelen voortvloeit uit een specifieke overheidstaak, die niet door een privaatrechtelijke (rechts) persoon kan worden uitgevoerd.

Naar aanleiding van het Pikmeer II-arrest heeft het College van procureurs-generaal aan de hoofden van de parketten een aanwijzing uitgevaardigd voor de opsporing en vervolging van overheden.[44] In deze aanwijzing is opgenomen dat de Minister van Justitie zal worden geïnformeerd over eventuele vervolgingsbeslissingen aangaande 'rijksoverheidsorganen'.[45] Het ligt meer voor de hand dat hier mee wordt gedoeld op de organen van de Nederlandse staat en niet op Koninkrijksorganen. Tot nog toe heeft er geen strafrechtelijke procedure tegen de staat van een van de landen in het Koninkrijk plaatsgevonden.

---

40. HR 25 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC9616, *NJ* 1994/598, m.nt. G.J.M. Corstens (*Vliegbasis Volkel*).
41. H.L.J. Roelvink e.a., *Strafrechtelijke aansprakelijkheid van de staat*, Den Haag, februari 2002, p. 12.
42. HR 6 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:AA9342, *NJ* 1998/367, m.nt. J. de Hullu (*Pikmeer II*), r.o. 5.1.
43. Idem, r.o. 5.7.
44. Aanwijzing van het College van procureurs-generaal voor de opsporing en vervolging van overheden van 17 maart 1998 (*Stcrt*. 1998, 82).
45. Idem, p. 2.

In het licht van het bovenstaande dient er voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van de overheid sprake te zijn van twee elementen: 1. een handeling die ook door een private partij zou kunnen worden verricht en 2. publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid. In het licht van het eerste vereiste is het onwaarschijnlijk dat het Koninkrijk strafrechtelijk zou kunnen worden aangesproken. Bij een handeling van het Koninkrijk ter invulling van de waarborgfunctie zal immers steeds sprake zijn van overheidshandelen dat voortvloeit uit een specifieke overheidstaak, die niet door een privaatrechtelijke (rechts)persoon kan worden uitgevoerd. Daarnaast levert ook het tweede vereiste problemen op, welke in paragraaf d verder zullen worden uitgewerkt.

c. Bestuursrechtelijke aansprakelijkheid van het Koninkrijk

Voordat wordt ingegaan op het al dan niet bestaan van publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid van het Koninkrijk, zal eerst worden bezien of de handelingen van de Koninkrijksorganen onder het bereik van het bestuursrecht tot aansprakelijkheid kunnen leiden. Met betrekking tot deze bestuursrechtelijke weg heeft een van de hoogste bestuursrechtelijke instanties het standpunt ingenomen dat de Nederlandse bestuursrechter niet bevoegd is kennis te nemen van geschillen gericht tegen een orgaan van het Koninkrijk, omdat zijn bevoegdheid beperkt is tot Nederlandse bestuursorganen.[46] Dezelfde redenering geldt *mutatis mutandis* voor toepassing van de Lar Aruba, Curaçao of Sint Maarten op een Koninkrijksorgaan.

In de juridische literatuur zijn verschillende opinies te vinden over de mogelijkheid om onder de Awb (dan wel een Lar) op te komen tegen besluiten van Koninkrijksorganen.[47] Zo is door enkele auteurs beargumenteerd dat tegen besluiten van de Koninkrijksregering bij de Nederlandse bestuursrechter beroep kan worden ingesteld.[48] Voor deze positie is verwezen naar de stelling van de regering in de memorie van toelichting bij de Rijkswet Aanpassing rijkswetten Awb dat Nederlandse bestuursorganen die handelen ter uitvoering van rijkswetten, onder het bereik van de Awb vallen.[49] Sillen merkt vervolgens – en naar mijn inziens terecht – op dat de Nederlandse regering – een Nederlands bestuursorgaan – niet zonder meer kan worden gelijkgesteld aan de Koninkrijksregering; qua samenstelling mogen zij grotendeels overeenkomen, maar zij zijn belast met eigen taken en bevoegdheden die zij enkel binnen het kader van respectievelijk lands- dan wel koninkrijksaan-

46. Afdeling bestuursrecht van de Raad van State, Advies W04.15.0112/I/Vo, 17 september 2015, p. 10.
47. Zie *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R2114), p. 5 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022). Vgl. L.C.J. van Apeldoorn, 'Overheidsaansprakelijkheid voor Koninkrijkshandelen', *RM Themis* 2021, afl. 2, p. 74; T. Barkhuysen, A. Hoeneveld & J.J. Nuijten, 'Het kroonberoep leek dood, leve het kroonberoep? Beslechting van bestuursgeschillen binnen het Koninkrijk', *NTB* 2000, afl. 4, p. 85-93; J.J.J. Sillen, 'De geschillenregeling van artikel 12a Statuut', in: P.P.T. Bovend'Eert e.a. (red.), *De verhoudingen in het Koninkrijk der Nederlanden: een perspectief op de toekomst*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2016, p. 49.
48. T. Barkhuysen, A. Hoeneveld & J.J. Nuijten, 'Het kroonberoep leek dood, leve het kroonberoep? Beslechting van bestuursgeschillen binnen het Koninkrijk', *NTB* 2000, afl. 4, p. 85-93.
49. *Kamerstukken II* 1992/93, 23252 (R 1477), nr. 3, p. 2.

gelegenheden kunnen uitoefenen.[50] Dit heeft tot gevolg dat de Awb, noch een van de Lar's van toepassing is op besluiten/beschikkingen van de Koninkrijksorganen.

De Nederlandse bestuursrechter heeft zich echter in het kader van de Rijkswet op het Nederlanderschap bevoegd geacht om op basis van de Awb te oordelen over besluiten van een Nederlandse minister handelend in de hoedanigheid van Koninkrijksminister.[51] Dit zou tot de veronderstelling kunnen leiden dat onder voorwaarden[52] tegen een voor Awb-beroep vatbaar besluit/een voor Lar-beroep vatbare beschikking van andere Koninkrijksorganen (met name de Rijksministerraad), beroep bij de bestuursrechter zou kunnen worden ingesteld.[53] Het komt deze auteur vreemd voor dat een Koninkrijksorgaan zou kunnen worden aangemerkt als een bestuursorgaan in de zin van de Awb/Lar, welke als hiërarchisch lagere 'landswetgeving' niet zou moeten kunnen worden toegepast op een Koninkrijksorgaan zonder nadere grondslag in Koninkrijkswetgeving.[54] Indien dit anders was, zou dit het ongewenste gevolg hebben dat bestuurswetgeving uit de verschillende landen van het Koninkrijk, een Koninkrijksorgaan in het ene land wel en in het ander land niet als bestuursorgaan zou kunnen kwalificeren, met alle rechtsongelijkheid van dien.

Nu er geen andere rechtsingang voor aansprakelijkheid van het Koninkrijk voor overheidshandelen lijkt te zijn, blijft de vraag over of de burgerlijke rechter een rol in het dichten van deze leemte in de rechtsbescherming zou kunnen vullen.[55]

d. Civielrechtelijke aansprakelijkheid van het Koninkrijk

Los van de vraag of Koninkrijksorganen als bestuursorganen via de bestuursrechter kunnen worden aangesproken, staat de vraag of er (ook) een rechtsingang bestaat om op te treden tegen het Koninkrijk of zijn organen via de burgerlijke rechter.

---

50. J.J.J. Sillen, 'De geschillenregeling van artikel 12a Statuut', in: P.P.T. Bovend'Eert e.a. (red.), *De verhoudingen in het Koninkrijk der Nederlanden: een perspectief op de toekomst*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2016, p. 49, voetnoot 45.
51. Rb. 's-Gravenhage 14 juli 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BN4120; Rb. 's-Gravenhage 27 oktober 2010, ECLI:NL:RBSGR:2010:BO4154. In beide gevallen betrof het Arubaanse casuïstiek. De Rijkswet blinkt m.i. niet uit in helderheid op het punt welke rechter bevoegd is in het kader van beslissingen genomen door een (Rijks)minister in het kader van deze Rijkswet, maar art. 17 Rijkswet kent bevoegdheden toe aan rechters in verschillende landen van het Koninkrijk. Art. 17 lid 1 luidt als volgt: 'Een ieder die, buiten een bij enige in een der delen van het Koninkrijk gevestigde rechterlijke instantie of een in administratief beroep aanhangige zaak, daarbij onmiddellijk belang heeft, kan bij de rechtbank Den Haag of, indien hij in Aruba, Curaçao, Sint Maarten of de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius of Saba woonachtig is, bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba een verzoek indienen tot vaststelling van zijn Nederlanderschap of tot vaststelling dat hij het Nederlanderschap niet bezit.'
52. Op voorwaarde dat rijkswetgeving aan dit orgaan bevoegdheden toekent, en het belanghebbende begrip wordt vervuld.
53. Zie *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R 2114), p. 6 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022). De wetsgeschiedenis rond de Awb zou deze lezing volgens de staatssecretaris kunnen onderschrijven. Daarbij wordt verwezen naar *Kamerstukken II* 1992/93, 23252 (R 1477), nr. 3, p. 5. (De wetsgeschiedenis van de Lar is hier nog niet op nagetrokken door de auteur. En dit punt verdient nader onderzoek.)
54. Vgl. H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 21.
55. Zie voor meer informatie H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 21 e.v. inzake de Guldemonddoctrine.

Wederom is de literatuur over dit thema verdeeld.[56] Ook is de jurisprudentie niet eensluidend.[57] Met voorrang dringt de vraag zich op of een civielrechtelijke actie uit onrechtmatige daad (bij de burgerlijke rechter als restrechter) een mogelijkheid is.

Om een entiteit, niet zijnde een natuurlijke persoon, in rechte te kunnen betrekken en aan te spreken, dient er sprake te zijn van een vorm van rechtspersoonlijkheid.[58] Indien er geen sprake is van rechtspersoonlijkheid zal de burgerlijke rechter tot een negatief oordeel over de ontvankelijkheid komen.[59]

Het is onomstreden dat het Koninkrijk over internationale/volkenrechtelijke rechtspersoonlijkheid beschikt.[60] Deze vorm van rechtspersoonlijkheid brengt echter niet met zich mee dat het Koninkrijk ook over publiekrechtelijke dan wel privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid zou beschikken.[61]

Voor de hoedanigheid van (publiekrechtelijke) rechtspersoon is van belang dat er beschikking bestaat over een vermogen dat voor andere doeleinden kan worden ingezet dan de primaire belangen van de bij de rechtspersoon betrokken natuurlijke personen[62]. Heel kort samengevat vloeit uit het samenstel van de Nederlandse Grondwet en Boek 2 BW voort dat het voor de hoedanigheid van publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid naar Nederlands recht van belang is dat er sprake is van een openbaar lichaam in de zin van de Grondwet (dan wel de staat) en dat een of meer organen van deze entiteit beschikken over regelgevende bevoegdheden.[63]

Voor Nederland is bepaald in artikel 2:1 BW dat de Nederlandse staat als publiekrechtelijke rechtspersoon tevens privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezit.[64] Zoals Hoogers helder uiteenzet, is er in dit geval eigenlijk sprake van een rechtspersoonlijkheid 'naar publiekrecht' (die voortvloeit uit de publieke taakstelling

56. Zie *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R 2114), p. 6 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022); de reeds in voetnoot 47 genoemde literatuur, en M. de Werd, 'Een Rijkshof voor het Koninkrijk', *NJB* 1997, p. 1851-1852; L.F.M. Besselink, 'Nogmaals: een Rijkshof voor het Koninkrijk', *NJB* 1998, p. 1870-1872; H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 20-38.
57. Zie *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R2114), p. 6 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022).
58. Zie H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 20.
59. Zie o.a. L.C.J. van Apeldoorn, 'De privaatrechtelijke procesbevoegdheid van het Koninkrijk', *NTBR* 2021/10, p. 1.
60. Idem, p. 21, waar wordt bevestigd dat het Koninkrijk voldoet aan alle criteria voor het beschikken over internationale rechtspersoonlijkheid, die voortvloeien uit Montevideo Verdrag inzake de Rechten en Plichten van Staten. Zie ook o.a. *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R 2114), p. 7 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022).
61. Vgl. H.F. van Panhuys, 'De rechtspersoonlijkheid van het Koninkrijk volgens het Statuut', *NJB* 1959, p. 208.
62. J.A.F. Peters, *Publiekrechtelijke Rechtspersonen* (diss. KU Brabant), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1997, p. 15.
63. Zie H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 23-25.
64. Zie art. 2:1 lid 1 BW. Zie ook M.J. Kroeze, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 121, 'De Staat', in: M.J. Kroeze (m.m.v. H. Beckman & M.A. Verbrugh), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2021 (online) en J.M.M. Maeijer, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 176, in: J.M.M. Maeijer, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel II. De rechtspersoon*, Deventer: Kluwer 1997 (online).

en het publiekrechtelijke karakter) van privaatrechtelijke aard (met als doel om publiekrechtelijke entiteiten aan het privaatrechtelijk rechtsverkeer te kunnen laten deelnemen; een separate publiekrechtelijke rechtspersoonlijkheid is volgens Hoogers niet van toegevoegde waarde).[65]

De andere landen in het Koninkrijk worden niet beheerst door het Nederlandse recht maar door hun eigen recht.[66] Aan hen kan dus niet in het Nederlandse BW privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid worden toegekend. De wetgeving van Aruba, Curaçao en Sint Maarten kent geen uitdrukkelijke toekenning van publieknoch privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid aan de respectievelijke landen, maar het bestaan daarvan is van een 'onmiddellijke evidentie en nooit bestreden'.[67]

Uit de Koninkrijksregelgeving vloeit niet voort dat het Koninkrijk kan worden aangemerkt als een publiekrechtelijke rechtspersoon noch een rechtspersoon naar burgerlijk recht.[68] Dit zit vooral vast op het vereiste dat een rechtspersoon dient te beschikken over een eigen vermogen. In beperkte context kan weliswaar gesproken worden over een gering vermogen van het Koninkrijk.[69] Echter zou het bestaan van een werkelijk afgescheiden Koninkrijksvermogen tot gevolg moeten hebben dat er tevens een Koninkrijksbegroting en het bijbehorende toezicht daarop geregeld zouden moeten zijn.[70] Daarvan is sinds de start van deze discussie in 1942 nooit sprake geweest. Daarnaast is de praktijk juist dat de kosten die gemaakt worden voor het Koninkrijk door de landen gedragen worden, waarbij de Caribische landen 'naar rato van hun draagkracht' een bijdrage doen aan de Nederlandse staatskas.[71] Bij het opstellen van het Statuut voor het Koninkrijk is specifiek en bewust gekozen voor de nu bestaande constructie.[72]

---

65. Zie H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 25.
66. Zie M.J. Kroeze, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 121, 'De Staat', in: M.J. Kroeze (m.m.v. H. Beckman & M.A. Verbrugh), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2021 (online).
67. H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 26. Zie ook o.a. *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R 2114), p. 7, voetnoot 14 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022) en Rijksbesluit rechtsopvolging burgerlijke rechten en verplichtingen Nederlandse Antillen van 21 september 2010 (*Stcrt*. 1998, 82; *Stb*. 2010, 355).
68. Zie onder meer, H.G. Hoogers e.a. (red.), *Schurende rechtsordes: over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandsgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*, Groningen: centrum voor recht, bestuur en samenleving, faculteit rechtsgeleerdheid, rijksuniversiteit Groningen, 31 maart 2008, p. 122; M.F.J.M. de Werd, 'Een grafschrift op de Grondwet: de gebrekkige privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van de Nederlandse staat', *NJB* 1998, p. 214-215; M.J. Kroeze, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 121, 'De Staat', in: M.J. Kroeze (m.m.v. H. Beckman & M.A. Verbrugh), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2021 (online); J.M.M. Maeijer, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 176, in: J.M.M. Maeijer, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel II. De rechtspersoon*, Deventer: Kluwer 1997 (online) en L.C.J. van Apeldoorn, 'De privaatrechtelijke procesbevoegdheid van het Koninkrijk', *NTBR* 2021/10 en A.G. Croes, *De herdefiniëring van het Koninkrijk* (diss. UvT), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2006, p. 23-24.
69. H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 27. Zie ook Staatsprijsfonds, ingesteld bij KB van 7 mei 1942 (*Stb*. 1942, C.45).
70. J. R. Stellinga, 'Rechtspersoonlijkheid van het Koninkrijk?', *NTvO* 1957, p. 255.
71. Ibid. Zie ook: H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 28.
72. H.G. Hoogers, 'Het Koninkrijk als rechtspersoon: een verkenning', *TvCR* 2021, afl. 1, p. 29.

Ook in de jurisprudentie (in een Arubaanse zaak) is aangenomen dat het Koninkrijk niet over privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid beschikt 'nu een rechtsbestaan van deze bedoelde gedaagde niet in bestaande rechtsverhoudingen kan worden aangewezen en deze grondwettelijke staat met name geen eigen vermogen bezit, zodat deze op grond van genoemde omstandigheden niet voor de burgerlijke rechter kan worden gedagvaard'.[73] Volgens Huizink staat daarmee nog niet vast of het Koninkrijk al dan niet als rechtspersoon in privaatrechtelijke zin kan worden aangemerkt.[74] De regeling van deze materie was in ieder geval in het Nederlandse BW (dat geen rijkswet is) niet op zijn plaats geweest.[75]

Enkelen hebben de vraag opgeworpen of de Nederlandse staat (die wel over rechtspersoonlijkheid beschikt) in een civielrechtelijk geding kan worden aangesproken op onrechtmatig handelen door de Koninkrijksregering.[76] De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft aangegeven te vermoeden dat deze vraag negatief dient te worden beantwoord omdat zij van mening is dat artikel 112 lid 1 Grondwet de rechterlijk macht niet de bevoegdheid verschaft te oordelen over handelingen die niet de Nederlandse staat betreffen.[77] Dit is echter niet uitdrukkelijk in de tekst van dit artikel terug te lezen. De jurisprudentie op dit punt is schaars en niet eenduidig.[78]

Daarnaast speelt de vraag of een 'landsrechter' – een rechterlijk orgaan ingesteld bij een wettelijke regeling van een van de landen – met zijn uitspraak het Koninkrijk kan binden. Ik ben het met Sillen eens dat deze vraag negatief dient te worden beantwoord.[79] Ook zouden er volgens de regering – niet nader genoemde – argumenten bestaan tegen 'de wenselijkheid van beslechting van Koninkrijksgeschillen door een gewone Nederlandse rechter'.[80] Er is een rijkswet vereist om de rechtsmacht van de Hoge Raad der Nederlanden ten aanzien van rechtszaken in Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede op Bonaire, Sint Eustatius en Saba, te regelen.[81] Het zou vreemd zijn om voor de rechtsmacht ten aanzien van rechtszaken die het Koninkrijk betreffen, een andere, lagere standaard aan te leggen.

---

73. Hof 's-Gravenhage 5 februari 1958, *NJ* 1958/343 (geen ECLI-nummer beschikbaar).
74. J.B. Huizink, commentaar op art. 2:1 BW, aant. 5.3, in: W.J.M. van Veen (red.), *Groene Serie Rechtspersonen*, Deventer: Kluwer (online).
75. Ibid.
76. Zie met name L.C.J. van Apeldoorn, 'Overheidsaansprakelijkheid voor Koninkrijkshandelen', *RM Themis* 2021, afl. 2, 69-77.
77. Afdeling bestuursrecht van de Raad van State, Advies W04.15.0112/I/Vo, 17 september 2015, p. 10.
78. Zie o.a. HR 19 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1223; HR 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006; EHRM 9 oktober 2018, 29593/17 (*Corallo/The Netherlands*) en Rb. 's-Gravenhage (pres.) 6 oktober 1997, ECLI:NL:RBSGR:1997:AH6431, *JB* 1997/248.
79. J.J.J. Sillen, 'De geschillenregeling van artikel 12a Statuut', in: P.P.T. Bovend'Eert e.a. (red.), *De verhoudingen in het Koninkrijk der Nederlanden: een perspectief op de toekomst*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2016, p. 49.
80. Zie *Kamerstukken I* 2021/22, 35099 (R 2114), p. 6 (Verslag van een schriftelijk overleg, d.d. 8 februari 2022).
81. Art. 23 lid 1 Statuut.

5. Conclusie

Om terug te keren naar het begin: maakt het uit of je op Bonaire of Aruba woont als je de Nederlandse staat wil aanspreken op het schenden van de mensenrechten door onvoldoende maatregelen te treffen tegen de klimaatcrisis? Het antwoord luidt kortweg 'Ja'.

In paragraaf 2 hebben we gekeken naar de inrichting van het Koninkrijk. Hier hebben we gezien dat Bonaire een openbaar lichaam is binnen de Nederlandse staat. Aruba heeft de status van een autonoom land en vormt samen met Nederland, Curaçao en Sint Maarten het Koninkrijk der Nederlanden. Aruba en Bonaire verhouden zich dus verschillend tot de Nederlandse staat.

In paragraaf 3 hebben we gezien dat de gedeelde waarden en taakverdeling binnen het Koninkrijk maken dat het Koninkrijk op het gebied van mensenrechten een waarborgfunctie vervult. Deze waarborgfunctie wordt pas geactiveerd als er sprake is van een ernstig en langdurig tekortschieten van een van de autonome landen, bijvoorbeeld Aruba. Het Koninkrijk heeft nog niet eerder gebruikgemaakt van de waarborgfunctie om de mensenrechten te waarborgen.

In paragraaf 4 hebben we geanalyseerd of het Koninkrijk in rechte zou kunnen worden aangesproken indien het Koninkrijk – door actie of inactie – tekortschiet in het invulling geven aan de waarborgfunctie. Men moet helaas concluderen dat er noch op grond van een speciale wettelijke (rijks)regeling, noch via de strafrechter, noch via de bestuursrechter een mogelijkheid bestaat om het Koninkrijk aan te spreken. Daarnaast hebben we gezien dat vanwege het ontbreken van een eigen vermogen van het Koninkrijk en daarmee het ontbreken van (publiek- en privaatrechtelijke) rechtspersoonlijkheid het naar alle waarschijnlijkheid niet mogelijk is om via de burgerlijke rechter het Koninkrijk aan te spreken. Ook het aanspreken van de Nederlandse staat – of een van de andere autonome landen – voor het tekortschieten van het Koninkrijk, lijkt geen optie, al zijn er wel enkele arresten beschikbaar waarin de burgerlijke rechter dit impliciet heeft toegestaan. Deze route verdient daarom nader onderzoek.

In conclusie, het is het zo goed als onmogelijk om het Koninkrijk binnen het Koninkrijk in rechte aan te spreken op het tekortschieten in het waarborgen van mensenrechten in Aruba. Dit betekent dat er momenteel een leemte bestaat in de rechtsbescherming die alle Koninkrijksburgers genieten. In die zin maakt het dus inderdaad niet uit of je in Aruba, 'op Bonaire, op Ameland of in Valkenburg woont'.